

6. A házban erdei büfét találnak.
7. NINCSEN TOBBÉ BOSZORKÁNY.
8. Kezdődik az erőpróba, jutalmak kiosztása.
9. A többi gyerekért is elmennek. (Jobb a közös játék.)
10. Játsszunk mi is együtt!
11. A jó munka jutalma sátortábor, nyári üdülés.

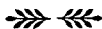
Általánosítás: Nincsen többé boszorkány. Ez csupán mese, nem valóság. Szívesen hallgatjuk, mert gyönyörködünk benne, és tanulunk belőle. Jancsi és Juliska nem figyelte meg jól az utat. Aki jól figyel, az nem tévedhet el.

4. *Az új ismeret elsődleges rögzítése:*

- a) A szöveg és dallam megtanítása.
- b) Az esemény elmondatása, *ellenőrzés* visszajátszással. (Az elemző munka figyelembevételével minden egységet más gyermek mesél el. Ezt követően azonnal lejátsszuk azt a részt, ellenőrizve a felelet helyességét, s igazolva a felelő figyelmének értékét.)

5. *Az új anyag gyakorlati alkalmazása:*

- a) A dallam gyakorlása szöveggel együtt.
 - b) Eljátsszuk az eseményt.
6. Hf. Otthoni gyakorlás. Meséljék el szüleiknek, testvéreiknek! Tanítsák meg, és játsszák együtt!

ifj. BUVÁRY IMRE

Tanító, Budapest—Csepel. Rákóczi Általános iskola

Tudatformálás és fogalmazás a 3. osztályban

Amikor új osztállyal elkezdjük ezt az évet, megkezdjük egy új tantárgy tanulását is, a fogalmazását. A 2. osztályban még nem szerepelt ez a tantárgy. Szerencsére az a kartársnő, akitől átvettem osztályomat, nem feledkezett meg arról, hogy a fogalmazás eredményes tanításához alapos előkészítő munkára van szükség. Erre a célra rengeteg alkalmat nyújtott a nyelvtan és helyesírás órája, ahol a gyermekeknek meg kell tanulniuk a helyes mondatalkotást, és ez már lényegében fogalmazás. Az olvasás-órák tartalmi összefoglalásai a gyermek lényeglátását fejlesztették, ami a fogalmazás tanításának ugyancsak lényeges feladata.

Minél jobban megismertem tanítványaimat, (napközis osztályról van szó!) és minél alaposabban tanulmányoztam azt a környezetet, amelyben élnek, annál problematikusabbá vált a tantervi feladatok megoldása. Nem a szóbeli és írásbeli kifejezőképesség vagy az alkotó képzelet fejlesztése okozott gondot, nem is a szerkesztési és stílusbeli ismeretek gyarapítása, hanem tudatuk formálása. Alapkövetelmény ugyanis, hogy a gyermek úgy mondja el és úgy írja le az eseményeket (a közvetlen környezet, az otthon eseményeit), ahogyan azok a valóságban történtek.

Gyermekeim kellő előkészítést kaptak ugyan az előző nevelőtől, azonban a másik fontos nevelési tényező, a család sok esetben visszahúzó erőként jelentkezett. Eddigi életükben, fejlődésükben zavarva őket ahelyett, hogy boldog gyermekkorról gondoskodott volna.

Tanulóim nagyrésze „hátrányos helyzetben levő gyermek”, akiknek a nevelésével most végre, egy nagyszerű kezdeményezés folytán, alaposabban kezdünk foglalkozni országszerte. Sajnos a szociális körülmények kerületünkben, de kiváltképpen osztályom tanulóinál eléggé lehangolók. Jelentős azoknak a szülőknek a száma, akik állandóan italoznak. Milyen családi nevelésről lehet itt szó? Vagy lehet-e egyáltalán említést tenni erről? Mi lenne, ha gyermekeim szíve csak az otthoni tapasztalatokkal lenne tele, és ez sugározna, áradna munkájukból? Mikor a családokat sorra látogattam, rádöbbsentem, hogy sokféle szerepet kell átvennem. Azóta a gyermekeimet nevetni is tanítom. Kimondhatatlan örömmel tölt el, ha a sikeres munka után kitör belőlük a „Hurrá!”. Engedem. Sikerélmény váltotta ki. A derű és lelkesedés feltétele az eredményes munkának, az őszinte megnyilatkozásnak.

Egy óralátogatást követően igazgatóm azt az észrevételt tette, hogy „kedves és atyáskodó” vagyok a gyerekekhez. Valóban erre törekedtem, az otthon megteremtésére, amióta abban a kb. háromszor öt méteres, udvarra nyíló szobácskában egyik fiamat meglátogattam. Öten laknak itt. Egyik kislányom rendszeresen mulasztott igazolatlanul. Többször is meglátogattam a szülőket. Szoba-konyhás lakásban élnek tizenegyen. A beszélgetésekből itt is, az előző helyen is kiderült, hogy a gyermek teher a szülőknél. Olyan szülő is volt, aki így nyilatkozott: „Hát tessék csak jó nagyot ütni a fejére, ha nincs észnél!” Azóta még szigorúan sem tudok ránézni erre a szegény kisgyerekre. Igaz, elcinte egy kissé a határozottság rovására ment ez az „atyáskodás”, de azután sikerült megtalálnom a megfelelő magatartást és állandósítanom azt a légkört, amelyben felszabadultan közlik gondolataikat és őszintén feltárják szívüket. Magam is pontosan tudom, mi az, amire pedagógiai munkámat felépíthetem. Ilyen módon igyekeztem megközelíteni azokat a feladatokat, amelyekre a Tanterv utal:

„A fogalmazás tanításának az a feladata, hogy ... járuljon hozzá a környező világ egyre teljesebb és pontosabb megismeréséhez, ... a tanulók szocialista erkölcsi tulajdonságának formálásához” (T és u. 56. o.) Gyermekeim már sokat ismernek a környező világból, és elég sok hatás érte őket erkölcsi téren. Ezzel a feladattal kapcsolatban azt a nevelési célt tűztem ki magam elé, hogy az őket körülvevő világot a maga teljességében tudatosítsam bennük. Ne csak az otthon visszas valóságát lássák! Ne csak annyi jusson el a tudatukig az otthonból, és ne csak annyit ismerjenek a családról, amennyit naponta megjegyezhetnek, tapasztalhatnak, egy-egy borgőzös szóváltásnál vagy tettelegességnél! Vegyék észre ennek az állapotnak az indokait, de azt is, hogy nem csak ilyen tények szerepelnek környezetükben. Figyelmüket a jóra, a távolabbi célokra irányítom. Úgy akarom alakítani kicsi életüket, gondolataikat, hogy kialakuljon bennük a helyes ítélőképesség, állásfoglalás, a jobbat-akarás, a jövőre vonatkozó szép elhatározás. A tananyag által nyújtott keretek kiválóan alkalmasak erre, pl. olvasókönyvünk anyaga, a környezetismereti órák családdal foglalkozó témái, a nyelvtankönyv példamondatai. Ennek a feladatnak a megvalósításához azonban a fogalmazás tanítása biztosítja a legjobb alkalmat.

Ebben az évben egyik feladatunk „Szóbeli és írásbeli gyakorlatok a lényeges és mellékes megkülönböztetésére, a mondanivaló elrendezésére, s befejező mondattal való kiegészítésére.” Ez a Tanterv feladatmegjelölése. Az említett nevelési feladat megvalósítására ez az anyag rész kiválóan alkalmas.

A környezetismeret c. tantárgynak a bevonulásával lényegesen könnyebb ennek a feladatnak teljesítése. Környezetismereti munkafüzetünkben ilyen címek szerepelnek:

Kézi erővel hajtott háztartási gépek, Villannyal hajtott háztartási gépek, A mi családjunk, Az én otthoni kötelességeim, Az otthonról tanultak összefoglalása.

És ilyen kérdések, mondatok: „A hibás vezetékre hívd fel szüleid figyelmét!” „Mondd el, mit tesz érted édesapád, édesanyád!”, „Készíts árjegyzéket ruházatodról!”, „Ezentúl mivel teszel többet, hogy megmutasd szüleid iránti szeretetedet?”, „Ezt már én végeztem el.”.

Úgy gondolom, az ezek mögött meghúzódó nevelési lehetőségeket nem nehéz kiaknázni a fenti célok, a tanulók tudatának formálása érdekében.

Csatlakoznak ehhez az olvasókönyv „Az iskola és otthon életéből” c. fejezetének versei, olvasmányai: Fekete kenyér, Füstbe ment terv, A Molnár család, Meglepetés.

Ezzel a környezetismereti anyaggal és ezekkel az olvasmányokkal, versekkel párhuzamosan tanítjuk az elbeszélő fogalmazást.

A téma tehát már adott. Felelevenítjük az említett két tárgynak „a gyermek és a család”-ra vonatkozó kérdéseit. Beszélgetünk. Történetek, elbeszélések váltogatják egymást. Amióta együtt vagyunk, rászoktattam gyermekeimet arra, mondjanak el mindent őszintén. Meséljenek el olyan dolgot is, ami talán kellemetlen, amit mások jelenlétében nem mondanak el. Beszélgetéseink során napvilágot látott már ilyen beszélgetés is: „Én nem voltam sehol a szünetben. Nem is kaptam semmit. Anyuék azelőtt nagyon sokat veszekedtek. Volt, hogy anyut megütötte apu. Most elváltak. Apunál vagyunk a testvéremmel.”

Ez bizony nagyon szomorú történet. A gyermekeim némán, sajnálkozva hallgatták. Közben egy kéz a magasba lendült. Kíváncsi voltam, mi lesz ebből a hozzászólásból. A jelentkező megszólalt: „Úgy gondolom, talán jobb is, hogy ... szülei elváltak. Ha egyszer ilyen rosszul éltek. Legalább nem lesz otthon veszekedés.”

Egy másik jelentkező így vélekedett: „Biztos azért nem kaptál semmit, mert akik el akarnak válni, azoknak fizetni kell.” Kíváncsi voltam a gyerek állásfoglalására, ezért megkérdeztem, mi a véleménye: ha édesapjának több pénze lesz, vajon kárpótolja majd az ajándék elmaradásáért? A válasz nem késett. „Nem olyan fontos az ajándék. Most neki jobban kell a pénz. Én így is jól érzem magam. Bejártam a napközibe. TV-t néztünk, meg játszottunk sokat.” Meglehető volt a belenyugvás, de volt ebben már ítéletalkotás, véleménynyilvánítás is.

Természetes, ha ez a probléma így felszínre került, annak kellő előzménye is volt. Gyermekeim a szünetben is odajönnek hozzám, ha valami „zűr” van otthon. Ilyenkor éreztetem meg velük a közösségben való védettségüket, formálok, megfogalmazatom állásfoglalásukat.

Szerencsére az ilyen élmények ritkábbak. Ha azonban felszínre jutnak, nem szépítgetjük, nem takargatjuk őket. Próbálunk mindent megokolni, véleményt alkotni. Természetesen nem a szülő ellen. Ha csak egy cseppnyi pozitívumot fedezünk fel az ilyen esetekben, akkor azt kibontogatjuk, hiszen a gyermek szívesebben látja meg a jót.

Voltak nagyszerű élmények is bőven. Szívesen vállalkoztak arra, hogy ezeket le is írják. Ezt tanultuk meg ebben az évben. Megállapítottuk, hogy a felnőttek, édesapa és édesanya tervek, szabályok szerint végzik munkájukat, és ez ránk is vonatkozik. Mi is átgondoljuk, mit is akarunk leírni, mit akarunk szépen elmondani.

Aztán rátérünk az anyaggyűjtésre. Úgy irányítom ezt a munkát, hogy egy-egy élményből, eseményből a lényegyet ragadják meg, és állásfoglalásukban, ítéletalkotásukban kifejezésre jusson a közösség érdeke. Egyik órám előtt felírtam a táblára egy sajtóságos fogalmazást. Amikor bejöttek a gyermekeim, elolvasták, azután jót derültek rajta. Sorra vették a mondatokat: „Ez nem tartozik ide!” „Ennek semmi köze a fogalmazás címéhez!” stb. Áthúztuk, ami fölösleges. Közösén alkottuk meg a címnek

megfelelő mondanivalót, és ráhangolódtak a befejezésben kifejezett állásfoglalásra, erkölcsi érzelmre.

Ha a sorrend volt helytelet, pl. a Takarítani segítettem c. közösen megalkotott fogalmazásban, jót nevertünk az így létrejött visszas helyzeteken, és sürgősen helyreigazítottuk a rendetlenkedő mondatokat. Így jutottunk el a gondolatok helyes sorrendbe állításához, az időrend problémájához. Felhasználtuk a diafilmeket is. Nem maradt el a hatása egy-egy, a film közepéről vagy végéről előrehozott filmkockának sem. Sok-sok ötlet keletkezett a befejező gondolat keresése közben.

Alaposan megvizsgáltuk a frázisként odadobott mondatokat. Felismerték, ezekből mennyire hiányzik az őszinteség. Azt is megvitattuk, milyen helyes, ha pl. a kellemesen eltöltött szünet lelkiismeretes munkára ösztönöz bennünket.

Írásbeli fogalmazásnál rögzítettük ezeket a gondolatokat, azután megvizsgáltuk, hogy az osztály miként oldotta meg a feladatot. Munkánkat összevetettük az eddig elért eredményekkel. Gyengébb tanuló jól sikerült munkájának együtt örvendztünk. Eközben mindig bőven adódott alkalom a helyes, a szocialista szemléletmód formálásához. A javításra, megbeszélésre, tájékoztatásra szánt órán megbeszéltük a legjellegzetesebb hibákat is.

KOVÁCS ALAJOS

általános iskolai igazgató, Szeged

A játék a nevelés szolgálatában

Az iskolában, a játszótéren, a napközi otthonban megfigyelt gyermekek két dologra hívják fel a figyelmet. Először, a tanulók nagy része nem tud játszani, mivel kevés játékot ismer. Másodsor, ez egyúttal arra is utal, hogy a pedagógusok nem ismerve a játék nagy nevelési jelentőségét, ennek következtében kevés játékot tanítanak.

A teljesség igénye nélkül, az előbb említett hiányosságok megszüntetése céljából a játék elméletéről, lélektani vonatkozásairól és a játék fajtáiról kívánok megemlékezni.

Szeretném, ha ezáltal a tudatosan játszó pedagógusok és az önfeledt vidámsággal játszó gyermekek számát növelhetnénk.

Minden egészséges gyermek szeret játszani. Azonban egyéniségüknek megfelelően egyik a kevés mozgással, a másik a sok mozgással járó játékot szereti, a harmadik magában, a következő, társakkal szeret játszani. Ezek alapján különböző játszótípusú gyermekekről beszélhetünk.

A különböző jellegű játékok más-más nevelési eredményt biztosítanak. Ezért a különböző játszótípusú gyermekeket meg kell figyelni, kinél milyen készséget, jellemvonást kell kifejleszteni vagy erősíteni. Ismerve az egyes játékok speciális nevelő hatását, a gyermekek egyéniségéből hiányzó vonások kialakítását biztosító játékformákat és fajtákat kell összeválogatnunk. Ha egy gyermekközösség több tagjánál a közösség iránti közönyösséget tapasztaljuk, versenyszerű csapatjátékokat kell játszani. Ahol az aprólékos pontosságot, türelmet hiányoljuk, ott a szereléssel járó alkotó játékok kerüljenek előtérbe.

Hogy ezt a formáló erőt, eredményt biztosíthassuk, ismerni kell a játék szerepét, hatását a nevelésben.

A játékban a gyermekek egyéni sajátosságai nyilatkoznak meg, éppen ezért a játszó gyermekek megfigyelése a nevelés és megismerés szempontjából egyaránt fontos.

A játék természetes nevelőeszköz a gyermek fizikai, erkölcsi, érzelmi és értelmi fejlődésének irányítására. A gyermek sokoldalú fejlődését segíti elő. Fejleszti az ügyességét, erejét, állóképességét, gyorsaságát, találékonyságát, önállóságát, tetterejét, kitartását, határozottságát stb.

A játék fontosságát a nevelésben már az ókori népek is felismerték. A görögöknél Sokrates, Platon, Aristoteles, a rómaiaknál Seneca és Quintiliánus alkalmazza elméleti pedagógiai